

Marihuanos ir kitų narkotikų vartojimo sąsajos tarp paauglių

Dalia Jurgaitienė, Vilija Targamadžė¹

Klaipėdos visuomenės sveikatos centras, ¹Klaipėdos universitetas

Raktažodžiai: moksleiviai, narkotikai, reguliarus ir nereguliarus marihuanos vartojimas, požiūris į narkotikų vartojimą.

Santrauka. Kai kurie liberalios narkotikų politikos šalininkai pasaulyje ir Lietuvoje bando įteigti, kad marihuanos ir kitų kanapių produktų vartojimas yra nekenksmingas ir marihuaną galima vartoti medicininiiais tikslais. Kiti autoriai teigia, jog reguliarus marihuanos vartojimas visada skatina stipresnių narkotikų vartojimą ir priklausomybę.

Šio tyrimo tikslas – išnagrinėti marihuanos ir kitų narkotikų vartojimo sąsajas, nustatyti veiksnius, kurie skatina marihuanos vartotojus išbandyti ir kitus narkotikus, įvardyti elgesio bei požiūrio į narkotikus ir narkomaniją skirtumus tarp reguliarių ir nereguliarių marihuanos vartotojų.

Tyrimas atliktas šešiose Klaipėdos profesinio ugdymo mokyklose. Apklausta 912 šių mokyklų pirmojo kurso moksleivių, kurių amžiaus vidurkis – 17,5 metų. Apklausiai naudota anoniminė anкета, duomenys apdoroti naudojant SPSS programą.

Tyrimo metu nustatyta, kad 15,6 proc. profesinio ugdymo mokyklų vaikinių ir 4,9 proc. merginų rūkė marihuaną daug ar labai daug kartų (gerokai daugiau kaip 20 kartų). Šie moksleiviai – reguliarius marihuanos vartotojai, kuriems jau gali būti reikalinga medicininė pagalba. Reguliarių marihuanos vartotojų elgsena, požiūris į narkotikų vartojimą reikšmingai skyrėsi nuo nereguliarių vartotojų elgsenos ir požiūrio. Reguliarūs marihuanos vartotojai išbandė ir kitus nelegalius narkotikus: 58,6 proc. išbandė psichostimuliuojantį (amfetaminus, ekstazį ir kt.), 20,0 proc. – injekcinius narkotikus, 19,2 proc. – įvairius kitus narkotikus, 42,4 proc. – alkoholinius gėrimus su tabletėmis. Remiantis šiais duomenimis, galima teigti, jog reguliarus marihuanos vartojimas skatina ir kitų narkotikų vartojimą.

Įvadas

Pastaruoju metu Lietuvos periodinėje spaudoje, per internetą, jaunimui skirtuose leidiniuose vis dažniau skelbiamas liberalus požiūris į kanapių ir jos produktų vartojimą. Teigiama, kad marihuanos ar hašišo vartojimas nekenksmingas ir nesukelia fizinės bei psichinės priklausomybės, kad šie narkotikai neskatina kitų stipresnių narkotikų vartojimo, kad „žolytė“ geriau už alkoholinius gėrimus ir pan. Neatsakingi straipsnių autoriai arba pasisakymai apie marihuanos vartojimą medicinoje, marihuaną kaip tabako rūšį ir neva teigiamą Olandijos patirtį, taip pat dezinformuoja visuomenę. Kai kurie jaunimo organizacijų ir visuomenės veikėjai netgi kelia klausimą apie kanapių produktų legalizavimo galimybę Lietuvoje, neišsigilinę į skaudžią patirtį tų šalių, kur tai buvo padaryta, o vėliau skubiai uždrausta. Paaugliai ir jaunimas ypač imlūs tokio pobūdžio informacijai (1–4).

Pasaulio mokslinėje literatūroje pakanka įrodymų, jog marihuanos ar kitų kanapių produktų vartojimas

žalingas ir turi tokių pat neigiamų pasekmių kaip ir kitų narkotikų vartojimas. JAV nacionalinio narkomanijos instituto (NIDA) 2000 m. duomenimis, marihuana veikia daug stipriau nei buvo manyta iki 1970 m., nes atsirado įvairaus stiprumo marihuanos rūšių. 2000 metais marihuana JAV greitosios pagalbos centre buvo minima šešis kartus dažniau nei 1990 metais. 1999 metais užregistruota 225 tūkst. amerikiečių, pradėjusių gydytis nuo narkomanijos, pasireiškus priklausomybei nuo marihuanos. Šis skaičius tik šiek tiek mažesnis už skaičių amerikiečių, kurie tais metais gydėsi nuo heroino priklausomybės (4, 5). Tą patį byloja ir kitų šalių duomenys (6–9). Reguliarus kanapių vartojimas siejamas su psichikos ligų, ypač šizofrenijos, depresijos padažnėjimu (10). Marihuanos vartojimas sąlygojo šimtų jaunų žmonių mirtį autoavarijose, nes neigiamai veikia dėmesio koncentraciją ir koordinaciją (11).

Daugelis tyrėjų sutinka, jog, pabandžius marihuanos keletą ar net keliolika kartų, neišsivysto priklausomo-

mybė ir neatsiranda potraukis stipresniems narkotikams. Tačiau *regularus* kanapių produktų vartojimas yra pavojingas ir gali būti priklausomybės šiems ir kitiems narkotikams išsivystymo priežastis (12–16).

Ilgametės darbo su kanapių vartotojais patirties neturime, todėl Lietuvoje nepakanka įrodymų, jog reguliarus kanapių vartojimas yra žalingas ir gali skatinti stipresnių narkotikų vartojimą. Šio darbo tikslas – išnagrinėti reguliaraus marihuanos ir kitų narkotikų vartojimo sąsajas, nustatyti veiksnius, kurie skatina marihuanos vartotojus išbandyti ir kitus narkotikus, įvardyti elgesio bei požiūrio į narkotikus ir narkomaniją skirtumus tarp reguliarių ir nereguliarių marihuanos vartotojų.

Tirtųjų kontingentas ir tyrimo metodai

Iš Klaipėdos šešių profesinio ugdymo mokyklų pirmojo kurso atsitiktiniu būdu atrinkta vidutiniškai po aštuonias grupes moksleivių. Vykdam tyrimą, atlikta anoniminė anketinė moksleivių apklausa. Anketą sudarė 39 klausimai, kuriuose atsispindėjo: bendrieji klausimai (lytis, amžius, gyvenamoji vieta); klausimai apie respondentų požiūrį į narkotikus, narkotikų vartojimą, narkomaniją kaip reiškinių; klausimai apie nelegalių narkotikų vartojimą, vartojimo dažnumą ir vartojimo priežastis; klausimai apie respondentų gyvenimą, elgesį, kitus žalingus įpročius, sveikatos būklę, santykius su šeima ir kt.

Parengta anketa buvo išbandyta su dviem mokslei-

vių grupėmis, o pakoreguotas galutinis variantas naudotas moksleivių apklausai. Iš viso surinktos 954 anketos. Patikrinus duomenų kokybę, galutinei analizei panaudota 912 anketų: 507 vaikinių ir 405 merginų (atsako dažnis – 95 proc.) (1 lentelė). Tyrime dalyvavo 16–19 metų vaikinai ir merginos, kurių amžiaus vidurkis – 17,56 metų (vaikinių amžiaus vidurkis – 17,51 metų; merginų – 17,63 metų).

Nemažai vaikinių ir merginų atsakymuose į klausimą „kiek kartų bandėte marihuaną ar kitus kanapių produktus“, nurodė „daug“ arba „labai daug“ (2 lentelė). Pasirinkusieji tokį atsakymo variantą tvirtino, jog bandymų buvo tiek daug, kad jie negali suskaičiuoti, bet tai gerokai kartų daugiau nei 20. Kadangi tarp respondentų (vaikinių ir merginų) nebuvo nė vieno, nurodžiusio konkretų skaičių didesnę už 20, pasirinktas toks grupavimo variantas: bandė „nedaug kartų“ (nuo 1 iki 20) ir bandė „daug ir labai daug kartų“ (daugiau kaip 20).

Susidomėta šia grupe respondentų, kurie nurodė „daug ir labai daug kartų“ bandę kanapių produktus. Tyrėjų nuomone, tai reguliarius narkotikų vartotojai, skirtingai nuo likusių respondentų, bandžusių marihuaną nuo 1 iki 20 kartų, kurie gali būti įvardyti kaip nereguliarūs vartotojai.

ESPAD – 2003 tyrimo rezultatuose (1) pažymima, kad moksleiviams, kurie daugiau kaip 20 kartų, o tuo labiau daugiau kaip 40 kartų bandė koki nors narkotiką, jau reikalinga medicinos pagalba gydymo įstai-

1 lentelė. Visų respondentų pasiskirstymas pagal lytį ir sąsają su narkotikų vartojimu

Moksleiviai	Vaikinai N=507		Merginos N=405		Visi respondentai N=912	
	sk.	proc.	sk.	proc.	sk.	proc.
Visi respondentai, dalyvavę tyrime	507	100,0	405	100,0	912	100,0
Jokių narkotikų nevartoję moksleiviai	223	44,0	235	58,0	458	50,2
Išbandė nors vieną narkotiką bent kartą gyvenime	284	56,0	170	42,0	454	49,8
Išbandė marihuaną nors kartą gyvenime	281	55,4	109	26,9	390	42,8
Vartojo marihuaną <20 kartų (nereguliarūs vartotojai)	202	39,8	89	22,0	291	31,9
Vartojo marihuaną >20 kartų (reguliarūs vartotojai)	79	15,6	20	4,9	99	10,9
Išbandė psichostimuliatorius (amfetaminus, ekstazę ir kt.) nors kartą gyvenime	111	21,9	87	21,5	198	21,7
Išbandė narkotikus su alkoholiniais gėrimais nors kartą gyvenime	71	14,1	70	17,3	141	15,5
Buvo daug kartų (>20) apsvaigę nuo alkoholio	282	55,6	83	20,5	365	40,0
Dabar rūko tabako gaminius	330	65,1	219	54,1	549	60,2

2 lentelė. Marihuanos vartotojų pasiskirstymas pagal lytį ir narkotikų vartojimo dažnumą

Lytis	Marihuanos vartojimo kartai											
	nereguliarūs vartotojai n=291						reguliarūs vartotojai n=99				Iš viso	
	1–2 kartus		3–10 kartų		10–20 kartų		daug kartų		labai daug kartų			
	sk.	proc.	sk.	proc.	sk.	proc.	sk.	proc.	sk.	proc.	sk.	proc.
Vaikinai	71	25,3	128	45,5	3	1,1	63	22,4	16	5,7	281	100
Merginos	52	47,7	37	33,9	–	–	17	15,6	3	2,8	109	100
Iš viso	123	31,5	165	42,3	3	0,8	80	20,5	19	4,9	390	100

goje. Todėl mūsų respondentai, kurie anketose parašė, jog marihuaną vartojo daug ir labai daug kartų (ir tai, kaip jie tvirtina, daug daugiau nei 20 kartų), gali būti priskiriami reguliarių, o gal net priklausomų narkotikų vartotojų grupei, nors šio darbo tikslas nebuvo nustatyti diagnozę „priklausomybė nuo marihuanos ar kitų kanapių produktų“ (tai neįmanoma padaryti be asmens klinikinio ištyrimo narkologinėje įstaigoje).

Šiame straipsnyje nutarta tik trumpai apibūdinti profesinio ugdymo mokyklų moksleivių požiūrį ir sąsajas su įvairiais narkotikais, o išsamiau aptarti reguliarių ir nereguliarių kanapių produktų vartotojų elgesio, požiūrio bei kontakto su kitais narkotikais pobūdį ir dažnumą, paieškoti reikšmingų skirtumų, padedančių apibūdinti reguliarių marihuanos vartotojų grupę.

Dėl mažo merginų skaičiaus, kurios vartojo marihuaną daug ir labai daug kartų, atsisakyta rodiklių dažnį vertinti atskirai pagal lytį, todėl vaikinai ir merginos sujungti į vieną grupę, išskyrus duomenis pirmoje lentelėje ir duomenis apie reguliarių „klubinių“ narkotikų vartojimą, kur merginos santykinai lenkia vaikus. Terminas „marihuanos vartojimas“ reiškia ir hašišo bei kitų kanapių rūšių ar kanapių produktų vartojimą.

Duomenų statistinė analizė atlikta personaliniu kompiuteriu naudojant SPSS (versija 11.0) programinį paketą. Hipotezės apie požymių tarpusavio priklausomybę patikrintos remiantis chi kvadrato (χ^2) testu: jos atmestos, jei apskaičiuoto įverčio χ^2 tikimybė $p > 0,05$. Daugiaveiksnės logistinės regresinės analizės būdu nustatytas regresijos koeficientas B, šansų santykis ŠS ir 95 proc. pasikliautinasis intervalas. Naudojant šį metodą, nustatyta, kurie iš pasirinktų veiksmų turėjo didžiausią įtaką narkotikų vartojimui. Daugiaveiksnės logistinės regresijos išvados taip pat tikrintos taikant reikšmingumo lygmenį 0,05 (17).

Rezultatai

Pirmoje lentelėje pateikti duomenys apie visų

apklausoje dalyvavusių respondentų sąsajas su įvairiais narkotikais, o marihuaną išbandę respondentai dar suskirstyti į nereguliarus ir reguliarus vartotojus. Vaikinių, reguliariai vartojančių kanapių produktus, buvo 79, t. y. 15,6 proc. visų tyrime dalyvavusių vaikinių arba 28,1 proc. visų marihuanos vartotojų. Merginų, „daug ir labai daug kartų“ bandžusių kanapių produktus (reguliarių vartotojų), atitinkamai buvo 20, t. y. 4,9 proc. visų merginų arba 18,3 proc. visų marihuanos mėgėjų. Akivaizdu, kad, bėgant laikui, daugelis nereguliarių vartotojų, jeigu nesiliaus eksperimentavę su narkotikais, atsidurs reguliarių vartotojų grupėje, bet tyrimo metu jie tokiais dar nebuvo.

Išanalizavus reguliarių ir nereguliarių marihuanos vartotojų pasiskirstymą pagal amžių, statistiškai reikšmingų skirtumų tarp jų nenustatyta ($\chi^2=3,9$; $df=3$; $p=0,26$), bet nustatyta kita nerimą kelianti aplinkybė: daugiau kaip pusė (52,5 proc.) reguliarių kanapių produktų vartotojų vaikinių ir merginų yra 17 metų, gerokai mažiau (36,4 proc.) – 18 metų, 9,1 proc. – 19 metų ir 2,0 proc. – 16 metų.

Panagrinėjus reguliarių ir nereguliarių narkotikų vartotojų pasiskirstymą pagal gyvenamąją vietą, taip pat nerasta statistiškai reikšmingo skirtumo ($\chi^2=4,2$; $df=3$; $p=0,23$), tačiau nustatytas kitas dėsningumas – daugiau kaip pusė (net 68,7 proc.) reguliarių vartotojų gyvena Klaipėdoje su tėvais. Žymiai mažiau (10,1 proc.) moksleivių gyvena mokyklos bendrabutyje, važinėja iš mokyklos kasdien namo (14,1 proc.) ar nuomoja butą Klaipėdoje (7,1 proc.).

Išanalizavus reguliarių ir nereguliarių narkotikų vartotojų pasiskirstymą pagal mokyklos baigimo vietą, nustatyta statistiškai reikšmingų skirtumų ($\chi^2=8,7$; $df=2$; $p=0,01$). Reguliarūs marihuanos vartotojai dažniausiai (70,7 proc.) baigė Klaipėdos miesto vidurinę ir Klaipėdos miesto pagrindinę mokyklą, o likusieji – kito miesto/rajono ar Klaipėdos rajono mokyklas (atitinkamai – 15,2 proc. ir 14,1 proc.).

Daugelis tyrėjų rašo, kad marihuana ir kiti kanapių

produktai – populiariausi narkotikai tarp moksleivių, antroje vietoje „diskotekų“ arba „klubiniai“ narkotikai (amfetaminai, ekstazis, LSD ir kt.), kurie vartojami tablečių ir miltelių pavidalu. Nutarta išsiaiškinti, ar reguliarus marihuanos vartojimas, lyginant su kitų narkotikų reguliariu vartojimu, taip pat išlieka lyderio pozicijoje, nes tai svarbu planuojant prevencines priemones.

Kaip minėta, vaikinų, reguliariai vartojančių kanapių produktus, buvo 79, t. y. 15,6 proc. visų vaikinų arba 28,1 proc. visų marihuanos vartotojų vaikinų. Tuo tarpu reguliariai vartojančių „diskotekų“ narkotikus (tabletėmis ar milteliais) buvo tik 17, t. y. 3,4 proc. visų vaikinų arba 15,3 proc. visų „diskotekų“ narkotikų mėgėjų.

Merginų „daug ir labai daug kartų“ bandžusių kanapių produktus (reguliarių vartotojų), atitinkamai buvo 20, t. y. 4,9 proc. visų merginų arba 18,3 proc. visų marihuanos mėgėjų merginų. Tarp „diskotekų“ narkotikų tokių merginų rasta 12, t. y. 3,0 proc. visų merginų arba 13,8 proc. visų išbandžusių „diskotekų“ narkotikus. Reguliarių marihuanos ir reguliarių „diskotekų“ narkotikų vartotojų santykis buvo 4,6 (vaikinų) ir 1,6 (merginų), o tai rodo, jog merginoms „diskotekų“ narkotikus reguliariai vartoja santykinai dažniau negu vaikinai, bet marihuana ir čia išlieka lyderio pozicijoje. Respondentų, kurie būtų nurodę „daug ir labai daug kartų“ bandę kitus narkotikus, nebuvo.

Kai kurie liberalios narkotikų politikos šalininkai bando įteigti, jog kanapių produktai neskatina stipresnių narkotikų vartojimo. Todėl toliau buvo nutarta

paanalizuoti nereguliarių ir reguliarių marihuanos vartotojų kontakto su kitais narkotikais pobūdį ir paieškoti statistiškai reikšmingų skirtumų tarp šių dviejų respondentų grupių.

Trečios lentelės duomenimis, reguliarius marichuanos mėgėjai žymiai dažniau lankosi draugų susibūrimuose, kur vartojami įvairūs narkotikai, dažnai lankosi diskotekose ir dažniau, negu nereguliarūs vartotojai nurodo, jog turi labai daug draugų, reguliariai vartojančių narkotikus. Ši „narkomaniška“ aplinka gali būti pavojinga, nes šio amžiaus paaugliams ypač stipri draugų įtaka. Įdomu, kad reikšmingi skirtumai nustatyti palyginus dviejų grupių atsakymus, kai respondentų buvo paklausta, ar buvo nors kartą apgauti platintojų ir kiek buvo jiems metų, kai pirmą kartą pasiūlė narkotikus. Reguliarūs marihuanos mėgėjai buvo žymiai jaunesni, kai jiems pirmą kartą pasiūlė narkotikų ir dažniau buvo apgauti narkotikų platintojų (privertė vartoti).

Ketvirtos lentelės duomenimis, tapę reguliariais kanapių vartotojais, respondentai vis dažniau ieško stipresnių narkotikų, ir tai paneigia lengvųjų narkotikų legalizavimo šalininkų teiginį, jog marihuanos ir kitų kanapių produktų vartojimas gali vykti izoliuotai nuo kitų narkotikų vartojimo. Reguliarūs marihuanos vartotojai žymiai dažniau negu nereguliarūs (4 lentelė) buvo išbandę kitus narkotikus tabletėmis, milteliais, injekcijas ir net alkoholinius gėrimus su tabletėmis. Be to, dauguma reguliarių marihuanos vartotojų žino beveik visų nelegalių narkotikų kainas, o tai rodo, kad jie aktyviai domisi ir kitais narkotikais.

3 lentelė. Rūkymo, alkoholinių gėrimų vartojimo ir kitų psichosocialinių veiksnių ryšys su marihuanos vartojimu

Veiksniai	Rodiklio dažnis, proc.	
	nereguliarūs marihuanos vartotojai	reguliarūs marihuanos vartotojai
Dalyvavo draugų susibūrimuose, kur daugiau kaip trys dalyviai rūkė marihuaną	84,8	100**
Dalyvavo draugų susibūrimuose, kur daugiau kaip trys dalyviai vartojo psichostimuliuojančius (ekstazę ir kt.)	43,7	73,7**
Dažnai lankosi diskotekose (ne rečiau kartą per 2–3 savaites)	51,1	69,4*
Turi daug draugų, reguliariai vartojančių marihuaną	64,2	100**
Turi daug draugų, vartojančių psichostimuliuojančius (ekstazę ir kt.)	42,3	71,1**
Pirmą kartą gavo pasiūlymą išbandyti narkotikus 12–13 metų	2,9	9,5**
Buvo nors kartą apgauti narkotikų platintojų (privertė vartoti)	6,3	22,5**
Dabar rūko tabako gaminius	75,9	83,8
Buvo daug kartų (>20) apsvaigę nuo alkoholio	78,9	89,2

Statistiškai reikšmingas skirtumas tarp respondentų grupių

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$.

4 lentelė. Nereguliarių ir reguliarių marihuanos vartotojų santykio su kitais narkotikais palyginimas

Santykis su nelegaliais narkotikais	Rodiklio dažnis, proc.	
	nereguliarūs marihuanos vartotojai	reguliarūs marihuanos vartotojai
Išbandė marihuaną ar kitus kanapių produktus	100	100
Išbandė „klubinius“ narkotikus (ekstazį ir kt.)	24,4	58,6**
Išbandė injekcinius narkotikus	3,2	20,0 **
Išbandė įvairius kitus narkotikus	7,9	19,2 **
Išbandė alkoholinius gėrimus su tabletėmis	20,6	42,4**
Žino beveik visų nelegalių narkotikų kainas	29,6	80,4**

Statistiškai reikšmingas skirtumas tarp respondentų grupių
** p<0,01.

Tabako gaminių rūkymas ir apsvaigimas nuo alkoholio, nors paprastai daro didelę įtaką narkotikų vartojimui, šiuo atveju neparodė reikšmingų skirtumų tarp nereguliarių ir reguliarių marihuanos vartotojų grupių, nes šiuos legalius narkotikus gausiai vartojo abi respondentų grupės.

Kiekvieno narkotikų paplitimo tyrimo uždavinys – nustatyti motyvus, kurie turi įtakos narkotinių medžiagų vartojimui. Kodėl vieni tampa reguliariais narkotikų vartotojais, o kiti, išbandę narkotikus keletą kartų, šio „malonumo“ atsisako? Gal reikšmės turi tam tikros šių moksleivių pažiūros?

Reguliarūs marihuanos vartotojai geriau už nereguliarus vartotojus žino, kas gali nutikti, vartojant vienus ar kitus narkotikus, tačiau apie vėlesnes narkotikų pasekmes negalvoja ir dažniau negu nereguliarūs

vartotojai pasisako už kanapių legalizavimą Lietuvoje, bet prieš moksleivių testavimą mokyklose dėl narkotinių medžiagų vartojimo (5 lentelė).

Remiantis pateikta medžiaga (3–5 lentelės), tyrimo metu nustatyta nemažai statistiškai reikšmingų skirtumų tarp nereguliarių ir reguliarių narkotikų vartotojų atsakymų, bet nustatyti veiksniai, turintys didžiausią įtaką tokiam respondentų elgesiui, taikytas daugiaveiksnės logistinės regresijos modelis (6 lentelė).

Lentelės duomenimis, iš keturių požymių, galimybę tapti reguliarium marihuanos vartotoju reikšmingai didina ne tabako gaminių rūkymas, o dalyvavimas draugų susibūrimuose, kur vartojami narkotikai (tabletės, milteliai), ir daug draugų, kurie dažnai vartoja tabletes ar miltelius. Tai patvirtina teiginį, jog regu-

5 lentelė. Nereguliarių ir reguliarių marihuanos vartotojų požiūris į narkotikų vartojimą palyginimas

Respondentų požiūris į narkotikų vartojimą (sutinka su šiais teiginiais)	Rodiklio dažnis, proc.	
	nereguliarūs marihuanos vartotojai	reguliarūs marihuanos vartotojai
Vartojant nelegalius narkotikus, sunku numatyti perdozavimą?	59,8	60,4
Vartojant marihuaną, hašišą, gali ištikti hašišinė psichozė	25,2	35,4**
Vartojant narkotikus, vyrai ir moterys gali tapti nevaisingais	85,5	73,7**
Heroinas – pats pavojingiausias iš visų narkotikų	40,7	31,2**
Nebūtina leisti heroiną, užtenka parūkyti, kad taptumėte priklausomi	39,4	52,5*
Priklausomybė nuo heroino gali atsirasti pavartojus šį narkotiką tik keletą kartų	51,4	55,3*
Narkotikų platintojai dažnai apgaudinėja pirkėjus, ypač neblaivius	79,7	69,8**
Moksleivius mokyklose reikia testuoti dėl narkotikų	68,9	43,3**
Lietuvoje reikia legalizuoti kanapių produktus	35,0	83,2**

Statistiškai reikšmingas skirtumas tarp respondentų grupių
* p<0,05, ** p<0,01.

liarūs marihuanos vartotojai ieško draugų narkomanų ir dalyvauja ten, kur vartojami įvairūs narkotikai.

Pagrindinės priežastys, kurias nurodo reguliariūs ir nereguliariūs marihuanos vartotojai, dėl kurių jie pradėjo vartoti narkotikus, yra noras viską išbandyti, draugų įtaka ir savikontrolės praradimas apsvaigus nuo alkoholio. Akivaizdu, kad reguliariems marihuanos vartotojams šios priežastys buvo reikšmingos tik vartojimo pradžioje, o vėliau jie kanapių produktus vartojo dėl atsiradusio potraukio šiems narkotikams – priklausomybės.

Rezultatų aptarimas

Šis tyrimas patvirtino seniai žinomą tiesą – reguliarius kanapių produktų vartojimas, kuris prasideda po tam tikro nereguliaraus vartojimo laikotarpio, sąlygoja priklausomybės atsiradimą ir stipresnių narkotikų vartojimą. Profesinio ugdymo mokyklų moksleiviai, kurie reguliariai vartoja marihuaną ir kitus kanapių produktus, nėra išimtis iš šios taisyklės. Lietuvos žiniasklaida, ypač pedagogai turėtų daug atsakingiau vertinti tuos autorius, kurie bando Lietuvos visuomenei įteigti, jog yra priešingai.

Klaipėdos profesinio ugdymo mokyklų moksleivių, marihuanos vartotojų, pasiskirstymas pagal amžių, gyvenamąją vietą ir pagal mokyklą, kurią jie baigė, parodė, jog didžioji dalis reguliarių vartotojų gyvena Klaipėdoje su tėvais ir baigė Klaipėdos bendrojo lavinimo mokyklą. Akivaizdu, kad didmiesčio socialinė aplinka, didesnė narkotikų pasiūla ir geresnė galimybė jų įsigyti, sąlygoja didesnę pavojų Klaipėdoje gyvenantiems, ypač 17-mečiams respondentams. 17 metų yra kritinis amžius paauglio gyvenime: 18 ir 19 metų jaunuoliai, jeigu „neįklimpo“, būdami 17 metų, elgiasi žymiai atsakingiau nelegalių narkotinių me-

džiagų atžvilgiu. Tapę reguliariais kanapių vartotojais, respondentai vis dažniau ieško stipresnių narkotikų ir tai paneigia lengvųjų narkotikų legalizavimo šalininkų teiginį, jog marihuanos ir kitų kanapių produktų vartojimas galimas izoliuotai nuo kitų narkotikų vartojimo.

Išanalizavus situaciją Klaipėdos profesinio ugdymo mokyklose, pabandyta ją palyginti su kitų tyrėjų analogiškais duomenimis. Vienas reikšmingiausių – 2001 m. A. G. Davidavičienės atliktas tyrimas Vilniaus profesinio ugdymo mokyklose, kur buvo apklausti panašaus amžiaus (17–18 metų) respondentai (18).

Vilniaus profesinio ugdymo mokyklose marihuaną arba hašišą vartojo 32,2 proc. pirmojo kurso moksleivių (41,5 proc. vaikinių ir 20,1 proc. merginų). Šiuos duomenis lyginant su Klaipėdos analogiškais duomenimis, paaiškėjo, jog marihuanos arba hašišo rūkymas išaugo nuo 32,2 proc. 2001 m. Vilniaus profesinio ugdymo mokyklose iki 42,8 proc. (55,4 proc. vaikinių, 26,9 proc. merginų) 2004 m. Klaipėdos profesinio ugdymo mokyklose.

Tos pačios tendencijos pastebėtos lyginant narkotikų paplitimą profesinio ugdymo mokyklose ir bendrojo lavinimo mokyklose.

A. G. Davidavičienė, 2001 m. atliktų tyrimų Vilniaus profesinio ugdymo mokyklose duomenis lyginama su 1999 m. Lietuvos ESPAD tyrimų analogiškais duomenimis, nurodo, kad profesinio ugdymo mokyklose marihuana arba hašišas buvo vartojami 2,7 karto dažniau negu bendrojo lavinimo mokyklose (19).

Šio tyrimo duomenis lyginant su vienu iš pačių naujausių – 2003 m. ESPAD tyrimo duomenimis nustatyta, kad Klaipėdos profesinio ugdymo mokyklų moksleiviai marihuaną arba hašišą vartojo net 3,2 karto dažniau negu 15–16 metų Lietuvos bendrojo

6 lentelė. Įvairių veiksmų įtaka reguliariam marihuanos vartojimui: daugiaveiksnės analizės duomenys

Veiksniai	Koeficientas B	p	Šansų santykis	
			įvertis	pasikliautinis intervalas, 95 proc.
Dalyvavo draugų susibūrimė, kur daugiau kaip trys dalyviai vartojo narkotikus (tabletes ar miltelius)	0,728	0,01	2,07*	1,17–3,64
Turi daug draugų, kurie dažnai vartoja narkotikus (tabletes ar miltelius)	0,805	0,00	2,23*	1,27–3,91
Dabar rūko tabako gaminius	0,328	0,33	1,38	0,71–2,70
Išbandė alkoholinius gėrimus kartu su tabletėmis	0,539	0,05	1,71*	1,01–2,96

* Rodiklis reikšmingai ($p < 0,05$) didesnis už 1.

lavinimo mokyklų moksleiviai (20), t. y. 1–2 metais jaunesni už mūsų respondentus.

ESPAD-2003 tyrimo duomenimis, Lietuvoje bet kokį narkotiką bent kartą vartojo 15,6 proc. 15–16 metų bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių (1, 20). Lyginant narkotikų paplitimą su kitomis Europos šalimis, tai nėra labai didelis rodiklis, tačiau baugina šio reiškinio augimo tendencijos. Per ketverius metus – nuo 1995 iki 1999 metų narkotikų vartojimas Rytų ir Centrinės Europos šalyse padidėjo du kartus, o Lietuvoje per tą patį laikotarpį – penkis kartus (marihuanos vartojimas net 12 kartų) (1).

ESPAD-2003 tyrimo duomenimis, Klaipėdoje bet kokį narkotiką vartojo 32,6 proc. bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių, t. y. daugiau kaip du kartus dažniau negu to paties amžiaus Respublikos moksleiviai. Klaipėdos profesinio ugdymo mokyklose šis rodiklis net 3,2 karto didesnis negu Respublikos vidurkis, nors, kaip minėta, mūsų respondentai 1–2 metais vyresni.

ESPAD tyrimų tyrėjai neskirstė kanapių vartotojų į reguliarius ar neregulius, tačiau kai kurie rodikliai rodo, kad nemaža dalis visų narkotikų vartotojų moksleivių yra reguliarius marihuanos vartotojai (20). Reguliarus (daugiau kaip 20 ir daugiau kaip 40 kartų per gyvenimą) kanapių vartojimas ESPAD – 2003 tyrime su reguliariu narkotikų, priklausiančių psichostimuliatorių grupei, vartojimu sutinka, kaip 3:1, šio tyrimo duomenimis – kaip 4:1. Tai rodo, kad ir reguliarių marihuanos vartotojų profesinio ugdymo mokyklose santykinai yra daugiau negu bendrojo lavinimo mokyklose palyginus su kitų narkotikų reguliariu vartojimu. Narkotikai iš kanapių gali būti rūkomi gatvėje, parke, automobilyje, už mokyklos sienos, nebūtina lankytis pramogų centruose, todėl šis svaiginimosi būdas profesinio ugdymo mokyklų moksleiviams yra paprastesnis ir pigesnis, palyginus su kitų narkotikų vartojimu. Deja, ir jis skatina priklausomybės atsiradimą ir stipresnių narkotikų vartojimą.

Siekiant apsaugoti moksleivius nuo šios nelaimės, reikalinga tikslinė, pagrįsta skaičiais ir faktais, informacija apie kanapių produktų ir kitų narkotikų žalingą poveikį per įvairias žiniasklaidos priemones, atitinkami straipsniai, atmintinės, knygelės ir kiti leidiniai,

skirti jaunimui, bei sistemingas prevencinis darbas ugdymo institucijoje (21–25).

Apibendrinant šio tyrimo rezultatus, galima teigti, kad pavyko įrodyti, jog marihuana yra pavojingas narkotikas, kuris skatina bandyti ir kitus narkotikus ir kurio reguliarius vartojimas skatina priklausomybės atsiradimą. Tai patvirtina reguliarių marihuanos vartotojų elgsena, mąstysena ir kiti rodikliai, kurie statistiškai reikšmingai skyrėsi nuo nereguliarių marihuanos vartotojų rodiklių. Tačiau, norint įrodyti, jog reguliarius marihuanos vartotojai jau serga priklausomybe nuo šio narkotiko, reikėtų dar ir klinikinio šių asmenų ištyrimo specializuotoje įstaigoje. Akivaizdu, kad reguliarius marihuanos vartojimas seka po tam tikro nereguliaraus vartojimo laikotarpio, todėl, vėliau atliekant panašius tyrimus, būtų galima nustatyti, kiek vidutiniškai trunka šie laikotarpiai ir kaip tai koreliuoja su įvairiais rodikliais, nustatytais šio tyrimo metu.

Išvados

1. 15,6 proc. profesinio ugdymo mokyklų vaikinių ir 4,9 proc. merginų rūkė marihuaną daug ar labai daug kartų (gerokai daugiau kaip 20 kartų). Šie moksleiviai – reguliarius marihuanos vartotojai, kuriems jau gali būti reikalinga medicininė ar psichologinė pagalba.

2. Reguliarių marihuanos vartotojų mąstysena, elgsena, požiūris į narkotikų vartojimą, kurie gali būti įvardyti kaip tolerancija visų narkotikų vartojimui, statistiškai reikšmingai skyrėsi nuo nereguliarių vartotojų.

3. Daugiaveiksnės analizės būdu nustatyta, jog reguliariam marihuanos vartojimui reikšmingos įtakos daro bendravimas su draugais, kurie vartoja ne tik marihuaną, bet ir kitus narkotikus (tabletes bei miltelius), dalyvavimas draugų susibūrimuose, kur šie narkotikai vartojami.

4. Reguliarūs marihuanos vartotojai išbandė ir kitus nelegalius narkotikus: 58,6 proc. išbandė psichostimuliatorius (amfetaminus, ekstazį ir kt.), 20,0 proc. – injekcinius narkotikus, 19,2 proc. – įvairius kitus narkotikus, 42,4 proc. – alkoholinius gėrimus su tabletėmis. Šie duomenys patvirtina, jog reguliarius marihuanos vartojimas skatina ir kitų narkotikų vartojimą.

Relations between usage of marihuana and other drugs among teenagers

Dalia Jurgaitienė, Vilija Targamadžė¹

Klaipėda Public Health Center, ¹Klaipėda University, Lithuania

Key words: students; illegal drugs; regular and irregular usage of marihuana; attitude towards drug usage.

Summary. Some supporters of liberal drug politics in the whole world and in Lithuania try to suggest that

usage of marihuana and other cannabis products is harmless and marihuana can even be used for medical purposes. They state that usage of cannabis products does not lead to usage of stronger drugs and so on. Other authors state that regular marihuana use always leads to trying stronger drugs and development of drug addiction.

The aim of this study is to examine connection between regular marihuana use and other drugs, to find factors that motivate marihuana users to try other drugs, and to name differences of attitude towards drugs and drug addiction between regular and irregular marihuana users.

The research was conducted in six vocational schools of Klaipėda; 912 freshman students (mean age 17.5 years) were surveyed. During the survey, anonymous questionnaires were administered, and data were processed using SPSS program package.

During the study, it was established that 15.6% of vocational schools' males and 4.9% of females smoked marihuana often or more often (more than 20 times). Those students are regular marihuana users, and they already may need medical or psychological help. Behavior and attitude of regular marihuana towards drugs users, which can be named as tolerance towards all drug usage ideology, statistically significantly differed from ideology of irregular marihuana users. The following percentage of regular marihuana users have also tried other illegal drugs: 58.6% have tried psychostimulants in the form of pills or powder (amphetamine, ecstasy, LSD, and others), 20.0% have tried intravenous drugs, 19.2% – various other drugs, and 42.4% – alcohol with pills.

Correspondence to D. Jurgaitienė, Klaipėda Public Health Center, Liepų 17, 92138 Klaipėda, Lithuania
E-mail: npklaipedasanus@centras.lt

Literatūra

1. Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 metinis pranešimas. (Annual statement (2005) of the Drug Control Department of the Republic of Lithuania Government.) Vilnius: UAB „Baltijos kopija“; 2005. p. 55-78.
2. Bulotaitė L. Narkotikai ir narkomanija. Iliuzijos ir realybė. (Drugs and drug dependence. Illusions and reality.) Vilnius: Homo Liber; 2004. p. 12-57.
3. Meiraitė A, Jurgaitienė D, Jurčienė V. Ar legalizavimas padėtų išspręsti narkomanijos problemas Europoje? Lietuvos higienistų ir epidemiologų sąjungos suvažiavimo medžiaga. (Would legalization solve drug dependence problems in Europe? Proceedings of the Congress of Lithuanian Hygienists and Epidemiologists' union.) Vilnius; 2003. p. 32-6.
4. Narkotikų prevencijos patirtis užsienyje. Tarptautinės konferencijos medžiaga. (Experience of drug prevention in foreign countries. Proceedings of the international conference.) Vilnius; 2004. p. 2-23, 68-71.
5. Nunes EV, Levin FR. Treatment of depression in patients with alcohol or other drug dependence: a meta-analysis. *JAMA* 2004;291(15):1887-96.
6. McRae AL, Budney AJ, Brady KT. Treatment of marijuana dependence: a review of the literature. *J Subst Abuse Treat* 2003;24(4):369-76.
7. Johansen A, Rasmussen S, Madsen M. Health behaviour among adolescents in Denmark: influence of school class and individual risk factors. *Scand J Public Health* 2006;34(1):32-40.
8. Lundqvist T. Cognitive consequences of cannabis use: comparison with abuse of stimulants and heroin with regard to attention, memory and executive functions. *Pharmacol Biochem Behavior* 2005;81(2):319-30.
9. Vereecken CA, Maes L, De Bacquer D. The influence of parental occupation and the pupils' educational level on lifestyle behaviours among adolescents in Belgium. *J Adolescent Health* 2004;34(4):330-8.
10. Katz G, Shufman E, Knobler HY, Joffe M, Bar-Hamburger R, Durst R. Drug abuse among patients requiring psychiatric hospitalization. *Harefuah* 2000;138(12):1015-8, 1088.
11. Silver E, Arseneault L, Langley J, Caspi A, Moffitt TE. Mental disorder and violent victimization in a total birth cohort. *Am J Public Health* 2005;95(11): 2015-21.
12. Černiauskienė M. Apie priklausomybę sukeliančias medžiagas ir jų vartojimo prevenciją ugdymo institucijose. (Substances provoking drug dependence, and their use prevention in the education institutions.) Vilnius: UAB „Efrata“; 2001. p. 28-30.
13. Budney AJ, Hughes JR, Moore BA, Novy PL. Marijuana abstinence effects in marijuana smokers maintained in their home environment. *Arch Gen Psychiatry* 2001;58(10):917-24.
14. Vandrey R, Budney AJ, Kamon JL, Stanger C. Cannabis withdrawal in adolescent treatment seekers. *Drug Alcohol Dependence* 2005;78(2):205-10.
15. Sears ES, Anthony JC. Artificial neural networks for adolescent marijuana use and clinical features of marijuana dependence. *Substance Use Misuse* 2004;39(1):107-34.
16. Moore BA, Budney AJ. Relapse in outpatient treatment for marijuana dependence. *J Subst Abuse Treatment* 2003;25(2): 85-9.
17. Čekanavičius V, Murauskas G. Statistika ir jos taikymai. I–II tomas. (Statistics and its application. Vol. 1–2.) Vilnius: TEV; 2002.
18. Davidavičienė AG. Vilniaus profesinio mokymo įstaigų moksleivių narkotinių medžiagų vartojimo tyrimas. (Research on drug use among students at Vilnius vocational education institutions.) Vilnius: UAB „Efrata“; 2001.
19. Hibbel B, Andersson B, Ahlstrom S, Balakieva O, Bjarnason T, Kokkevi A, et al. The 1999 ESPAD Report. Alcohol and other drug use among students in 30 European countries. The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs. Stockholm; 2000. p. 121-89
20. Hibbel B, Andersson B, Bjarnason T, Ahlstrom S, Balakieva

- O, Kokkevi A, et al. The ESPAD report 2003. Alcohol and other drugs use among students in 35 European countries. The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs. Stockholm; 2004. p. 168-70.
21. Zaborskis A, Makari J. Lietuvos moksleivių gyvenimo: raida 1994–1998 ir vertinimas tarptautiniu požiūriu. (Lithuanian schoolchildren's lifestyle: development during 1994–1998 and evaluation in international respect.) Panevėžys: E. Vaičekausko leidykla; 2001. p. 83-95
 22. Aškinytė R, Bulotaitė L, Černiauskienė M, Davidavičienė AG, et al. Mokykla be narkotikų. Mokytojo knyga. (School without drugs. Teacher's book.) Vilnius: Homo Liber; 2002. p. 10-22.
 23. Jurgaitienė D, Shchiukina G. Ocenka profilaktiki narkomaniji v obshchieobrazovatelnykh i profesionalnykh shkolakh g. Klaipėdy. Sbornik materialov II mezhdunarodnoj mezhdunarodnoj nauchnoj studencheskoj konferenciji. (Evaluation of drug prophylaxis in secondary and vocational schools, in Klaipėda. Proceedings of the II International Interuniversity Scientific Student Conference.) Kaliningrad: MYM; 2004. p. 46-50.
 24. Koshkina E. Rasprostranennost' upotreblenija narkoticheskikh i toksicheskikh veshchestv sredi podrostkov uchashchikhsia SPTU. (Prevalence of drug and toxic substances' use among teenage students of technical and vocational schools.) Moskva; 2000. Available from: URL: <http://www.niip.ru/statdrug.htm>
 25. Jurgaitienė D. Nepramintu taku. Publicistinių straipsnių rinkinys apie narkotikus, narkomaniją ir AIDS. (Down the unbeaten path. Collection of articles on drugs, drug dependence, and AIDS.) Klaipėda: Pamario sveikatingumo namai; 2003.

Straipsnis gautas 2006 03 31, priimtas 2006 09 04

Received 31 March 2006, accepted 4 September 2006